

JEL Classification: A1, A13

<https://doi.org/10.35945/gb.2020.10.011>

ABOUT WORKING OUT OF THE SOCIAL SECURITY INDICATORS IN GEORGIA

ELENE CHIKOVANI

Academic Doctor of Economics, Professor

Tbilisi Open Teaching University, Georgia

elene_customs@yahoo.com

Abstract. Article is devoted to the problems of the working out of the social security indicators in Georgia. It considers the essence of the social security and its importance for crisis and post crisis economies. It evaluates existing deficiencies in working out of the social security indicators in Georgia. It singles out the issues of the necessity and importance of consideration of the security as a compound part of the welfare in the crisis economy. Marking out, the circle of the security indicators related to the development of the basic needs, welfare foundations and capacities.

The necessity of the dissociate of the indicators on the national, family and individual (personal) levels is substantiated. Inevitability of the setting out of the new circle of the social equality indicators in Georgia is grounded. The existing situation in the informational provision of the main directions of the social security recommended by the conventions and guidelines of the international labor organization is characterized.

Special attention is paid to the existing backdowns in development of the food security information system in Georgia. The interrelation of the food security to the problems of the health, food insufficiency of the complex and sustainable development, as well as environmental issues is pointed out. The problems of the evaluation of the food security situation and elaboration of the relevant policy in Georgia are accentuated. The necessity of the further measures towards the improvement of the informational provision of the food security system is substantiated.

KEYWORDS: SOCIAL SECURITY, INDICATOR, INFORMATION PROVISION.

For citation: Chikovani, E., (2020). About Working out of the Social Security Indicators in Georgia. *Globalization and Business*, 10. 86-93. (In Georgian) <https://doi.org/10.35945/gb.2020.10.011>

სოციალური უსაფრთხოების ინდიკატორების დამუშავების შესახებ საქართველოში

ელენე ჩიქოვანი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი, პროფესორი

თბილისის ღია სასწავლო უნივერსიტეტი, საქართველო

elene_customs@yahoo.com

საკვანძო სიტყვები: სოციალური დაცვა, სოციალური ინდიკატორი, ინფორმაციის მიწოდება.

ციტირებისთვის: ჩიქოვანი ე. (2020). სოციალური უსაფრთხოების ინდიკატორების დამუშავების შესახებ საქართველოში. *გლობალიზაცია და ბიზნესი, №10*, გვ. 86-93. <https://doi.org/10.35945/gb.2020.10.011>

რეალობამ, რომელშიც მსოფლიო კორონა ვირუსის პანდემიის გავრცელების შედეგად აღმოჩნდა, განსაკუთრებით გამძაფრა ის ეკონომიკური და სოციალური გამოწვევები, რაც, ნებისმიერი მიზეზით გამოწვეული კრიზისული ეკონომიკის პირობებში, პრიორიტეტულს ხდის მოსახლეობის სოციალური დაცვის მექანიზმების ამოქმედებას. რეცესიაში მყოფი ეკონომიკის პირობებში განსაკუთრებით პრიორიტეტული ხდება, ერთის მხრივ, სახელმწიფო დანახარჯების სოციალური ორიენტაციის, ხოლო მეორეს მხრივ, კი ამ მიმართებით გამოყოფილი სახსრების მიზნობრივი გამოყენების აუცილებლობა, რათა იგი ხელშემშლელ ბარიერად არ იქცეს კრიზისში მყოფი ეკონომიკის სწრაფი რეაბილიტაციისა და, შესაბამისად, მოსახლეობის სოციალური პირობების გაუმჯობესების გზაზე როგორც კრიზისულ, ისე პოსტკრიზისულ პერიოდში. ზემო აღნიშნულიდან გამომდინარე, თუ როგორ გაართმევს თავს სახელმწიფო და მთლიანად საზოგადოება კრიზისული ეკონომიკის პირობებში მოსახლეობის სოციალური გარანტიების უზრუნველყოფას, არა მარტო უშუალოდ კრიზისის დაწყების შემდეგ მის ეფექტურ რეაგირებაზე არის დამოკიდებული, არამედ იმაზეც თუ რამდენად არის ქვეყანა მზად, დაძლიოს კრიზისი და თავი გაართვას იმ გაზრდილი სოციალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას, რაც კრიზისული ეკონომიკის თანამდევ პროცესებისათვის არის დამახასიათებელი.

აღნიშნული გარემოება ავალდებულებს სახელმწიფოს, შექმნას პირობები სოციალური სფეროს თანმიმდევრული და სამართლიანი რეგულირებისათვის და თავიდან აიცილოს ის შეცდომები, რაც შემდგომში არსებითი პრობლემების წინაშე დააყენებს არა მარტო განვითარებადი, არამედ, როგორც ბოლო დროს გახდა ცხადი, განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკასაც იმ გაუთვალისწინებელი თუ გასათვალისწინებელი საფრთხეების თავიდან ასაცილებლად,

რაც თანამედროვე, გლობალიზაციის, პირობებში ეკონომიკური, ეკოლოგიური თუ სხვა სახის კატაკლიზმების არსებობის პირობებში თავიდან ააცილებს ქვეყანას აღნიშნულ გამოწვევებს ან დაეხმარება, თავიდან აიცილოს მისი უკიდურესი გამწვავების პირობებში წარმოშობილი პრობლემები.

ამ გზაზე სერიოზულ შეცდომას წარმოადგენს ეკონომიკური პოლიტიკის გრძელვადიანი, პერსპექტიული, პრიორიტეტული მიმართულებების განსაზღვრის ქმედითი მექანიზმების არარსებობა და ქვეყნის სოციალურ/ეკონომიკური განვითარების უსისტემობა, რაც ნებისმიერი კრიზისული სიტუაციის დროს განვითარების პროცესებში არსებით უკუსვლებსა და არათანმიმდევრულ ნაბიჯებს განაპირობებს და არსებითად აფერხებს ქვეყნის სამომავლო განვითარების პერსპექტივებს.

თანმიმდევრული ეკონომიკური და მისი ადექვატური სოციალური პოლიტიკის შემუშავება ეხმარება ქვეყანას, თავიდან აიცილოს ის დარღვევები და უყიარათობა, რაც ყოველთვის ახლავს თავს გაუაზრებელ ეკონომიკურ და სოციალურ პოლიტიკასა და უსისტემობას. ამ მიმართებით არაერთი მაგალითის მოყვანა შეიძლება საქართველოს აწ უკვე წარმატებულად აღიარებული ეკონომიკიდანაც, სადაც, შექმნილი კრიზისული სიტუაციიდან გამომდინარე, მაგალითად, საპენსიო უზრუნველყოფა სოციალური დახმარებით არის ჩანაცვლებული, ხოლო უსახსრობის პირობებში ხელს უწყობს უყიარათობასაც, რადგან ერთი და იგივე ოდენობის ასაკით პენსიას იღებს ისიც, ვისაც არასდროს უმუშავია, და ისიც, ვინც მუშაობდა და სოციალურ შენატანებსაც აკეთებდა, ხოლო პენსია, რომელიც სოციალური დახმარების სახით გაცივმა, ეძლევა მასაც ვისაც ეს სოციალური დახმარება სჭირდება, იმას ვისაც ეკუთვნის და, ვისაც ასეთი დახმარება არ სჭირდება, რადგან ის ბევრად მეტ ქონებასა და შემოსავლებს ფლობს. ასეთი აღრევა შესაძლებელია მხოლოდ ისეთი

ეკონომიკისათვის იყოს დამახასიათებელი, რომლის მიერ გადადგმული ნაბიჯები არათანმიმდევრულია, რომელსაც არა აქვს გააზრებული მექანიზმები და პრიორიტეტები, რიგ შემთხვევებში კი ის, რაც უკვე გაკეთებულია, გვერდზე აქვს გადადებული ან დაფიქციებული და ხელახლა იწყებს იმის კეთებას, რაც უკვე ჰქონდა გაკეთებული.

ასეთი მრავალი მაგალითის მოყვანაც არის შესაძლებელი სხვადასხვა სფეროებიდან, რამეთუ ის რაც კრიზისული სიტუაციის წარმოშობისთანავე მყისიერად და გარდაუვალი უცილებლობის გამო კეთდება, უფრო ძვირი უჯდება საზოგადოებასაც, ბიზნესსაც და მთავრობასაც, რომ აღარაფერი ვთქვათ იმ სოციალურად დაუცველ ფენებზე, რომლებიც ვერ იღებენ იმ გარანტიებს, რაც მათ ქვეყნის კონსტიტუციითა და მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით ეკუთვნით. ამის მაგალითს უმუშევრად დარჩენილი მოსახლეობის სოციალური დაცვის გარანტიების უქონლობა, თავშესაფრის გარეთ დარჩენილთა უსაფრთხო ცხოვრების პირობების არარსებობა, დასაქმებულთა ჯანსაღი შრომის პირობების შექმნა, მარტოხელა და მიუსაფარი ოჯახების სოციალური უზრუნველყოფა, სურსათით უზრუნველყოფა და სასურსათო უსაფრთხოება, ადრეული გაფრთხილების ინფორმაციული სისტემების არ არსებობა, დედათა და ბავშვთა დაცვის სოციალური გარანტიების უზრუნველყოფა, ძალადობის მსხვერპლთა დაცვა, არალეგალური მიგრაციის აღკვეთა, ტრეფიკინგისა და სხვა სახის ძალადობის მსხვერპლთა დაცვის ღონისძიებების გატარება წარმოადგენს, საკითხთა უფრო ფართო სპექტრს მოიცავს და საკმაოდ გრძელ სიას ქმნის.

ამ და სხვა მომიჯნავე საკითხების გადაწყვეტა ნორმალური, არაკრიზისული ეკონომიკის პირობებში გააზრებული ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკის გატარებას მოითხოვს, რათა კრიზისის პირობებში კომპლექსურად არ იჩინოს თავი ყველა იმ ნაკლოვანებებმა, რაც კრიზისამდელ ეკონომიკას ახასიათებდა და ქვეყანა არ მივიდეს ისეთ გარდაუვალ სიტუაციამდე, რაც საზოგადოებას უფრო ძვირი დაუჯდება, ვიდრე ეს შეიძლებოდა ყოფილიყო.

ჩვენი აზრით, ზემოაღნიშნული ნაწილობრივ იმ გარემოებითაც არის განპირობებული, რომ ქვეყანაში იგნორირებულ იქნა რიგი ისეთი საკითხები, რაც ქვეყნის სოციალური და ეკონომიკური უსაფრთხოების პრობლემემატიკის ირგვლივ იყრის თავს და რომლის წინაშეც მსოფლიო კორონა ვირუსის პანდემიის პრობლემამ დააყენა.

დღემდე ეკონომიკურ ლიტერატურაში აქტიურად დომინირებს საკითხი კეთილდღეობის ეკონომიკის შესახებ და ნაკლები ყურადღება ეთმობა ეკონომიკური უსაფრთხოების პრობლემემატიკის განხილვას, რომ აღარაფერი ვთქვათ სოციალურ უსაფრთხოებაზე, რომელიც შედარებით უკანა პლანზე არის გადასული. ამის გამოვლენის ერთ-ერთ მაგალითად შეიძლება დასახელდეს ქვეყნის ეროვნული უსაფრთხოების დოკუმენტები, რომლებშიც ძირითადად აქცენტი პოლიტიკურ უსაფრთხოებაზე კეთდება და ყურა-

დლების მიღმა არის დარჩენილი ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური უსაფრთხოების არანაკლებ მნიშვნელოვანი ასპექტები, რომლებიც განსაკუთრებული სიმძაფრით იჩენს თავს კრიზისული ეკონომიკის პირობებში (McFarlane, 2012).

კლასიკური ეკონომიკური სკოლები ამა თუ იმ ქვეყნის კეთილდღეობას მთლიანი შიდა პროდუქტის მაჩვენებელს უკავშირებს. ამ თეორიების მიხედვით სოციალურ პროგრესს ეკონომიკური ზრდა განაპირობებს. ტრადიციულად კი სოციალური აქტივობები მხოლოდ დანახარჯებთან ასოცირდება. ამასთან, როგორც წესი, ეკონომისტები კრიტიკულად აფასებენ ან საერთოდ მიჯნავენ ერთმანეთისაგან ეკონომიკურ და სოციალურ კეთილდღეობას. თუმცა, არსებობს სხვა მოსაზრებებიც. პრობლემური ხდება სოციალური უსაფრთხოების შეფასების საკითხიც, რომელიც ძირითადად, სოციალური პროგრესის ინდექსის საფუძველზე ფასდება. სოციალური პროგრესის ინდექსის გაანგარიშებისას კი აქცენტი კეთდება ისეთ საკითხებზე, რომლებიც მნიშვნელოვნად განაპირობებენ ადამიანის კეთილდღეობას. ასეთებად მიიჩნევა: ბაზისური საჭიროებები, უსაფრთხოება, წვდომა ჯანმრთელობის დაცვაზე, განათლებაზე და ეკოლოგიურად სუფთა გარემოზე და სხვა. სოციალური პროგრესის ინდექსის გაანგარიშებისას სამი ძირითადი კომპონენტი მიიღება მხედველობაში. ესენია (Patariaia, 2014):

1. **ადამიანის ბაზისური საჭიროებები**, რაშიც გაერთიანებულია შემდეგი კომპონენტები: კვება და პირველადი სამედიცინო დახმარება; ჰაერი, წყალი და სანიტარული ნორმები; საცხოვრისზე ხელმისაწვდომობა; პერსონალური უსაფრთხოება;

2. **კეთილდღეობის საფუძვლები**, რაც გამოიძლია ბაზისურ განათლებაზე, ინფორმაციასა და საკომუნიკაციო არხებზე ხელმისაწვდომობით, მდგრადი ეკოსისტემის, ჯანმრთელობისა და ჯანსაღი ცხოვრების ღონით;

3. **შესაძლებლობები**, რაც გულისხმობს ადამიანის უფლებებს უმაღლეს განათლებაზე ხელმისაწვდომობას, არჩევანისა და თავისუფლების ხარისხს, თანასწორობასა და ჩართულობას.

კვლევის შედეგების მიხედვით, სოციალური პროგრესის ინდექსით განვითარების ერთ ღონეზე მყოფ ქვეყნებს შორისაც ძალიან დიდი სხვაობაა ეკონომიკური მაჩვენებლებით. ამასთან, ეკონომიკური განვითარება არის აუცილებელი, მაგრამ არასაკმარისი პირობა სოციალური კეთილდღეობის მოსაპოვებლად და ხშირ შემთხვევაში პირიქით, ეკონომიკის ზრდას სოციალური პროგრესი განაპირობებს. ქვეყნების პოზიციონირებას საგრძნობლად აუარესებს ადამიანის უფლებების, არჩევანის თავისუფლების, თანასწორობისა და ჩართულობის დონე (Patariaia, 2014).

ამჟამად მეცნიერულ ლიტერატურაში ძირითადად მსჯელობა მიმდინარეობს ადამიანის კეთილდღეობის ცნების შესახებ. „არსებობს მოთხოვნები, რომელთა დაკმაყოფილების გარეშე შეუძლებელია არსებობა, მაგრამ ამავე დროს

არსებობს მოთხოვნები, რომელთა დაკმაყოფილების გარეშე შეუძლებელია კეთილდღეობა. ამ მოთხოვნების ჩამონათვალი სხვადასხვაა, რადგან კეთილდღეობის სხვადასხვა თეორეტიკოსი განსხვავებულ შეხედულებას ავითარებს. ამასთან, მკვლევართა აზრით კეთილდღეობა შედგება ექვსი აუცილებელი კომპონენტისაგან. ესენია: ბედნიერება, უსაფრთხოება, უპირატესობები, საჭიროება, დამსახურება, და შედარებითობა.“ (Shatberashvili, 2017:1).

ჩვენი აზრით, კრიზისული ან განვითარებადი ეკონომიკის პირობებში პრიორიტეტულად შეიძლება ჩაითვალოს უსაფრთხოების რაოდენობრივი შეფასება, უსაფრთხოების პოლიტიკის ჩამოყალიბება და შესაბამისი თანმიმდევრული პოლიტიკის გატარება. თუმცა, გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ ყველა საჭიროების გაზომვა თანაბრად ადვილი არ არის. როგორც მეცნიერული კვლევის შედეგები გვიჩვენებს – „ადამიანის საბაზისო საჭიროებების თემა არსებითია სოციალური პოლიტიკისათვის, რადგან მათი დაუკმაყოფილებლობა ნიშნავს, რომ ადამიანის სიცოცხლის ხარისხი მცირდება ან მას გადარჩენის საფრთხე ემუქრება. საბაზისო საჭიროებებზე საუბრისას სიღარიბის პრობლემა მდე მივივართ, რადგან მათი დაუკმაყოფილება არსებობის საკითხს უკავშირდება. მაგრამ სოციალური პოლიტიკა უნდა ინტერესდებოდეს იმ საშუალებებითაც, რომლითაც ინდივიდები შეძლებენ მათი არასაბაზისო საჭიროებების დაკმაყოფილებასაც. სოციალური პოლიტიკა ასევე უნდა ინტერესდებოდეს სოციალური საჭიროებებით. პრობლემა არის იმაზე შეთანხმება, თუ სად გადის გამყოფი ხაზი საბაზისოსა და არასაბაზისო საჭიროებებსა და სოციალურსა და არასოციალურ საჭიროებებს შორის.“ (Shatberashvili, 2017: 5).

განმარტებას მოითხოვს უსაფრთხოება, როგორც კეთილდღეობის შემადგენელი კომპონენტი. ადამიანი, რომელსაც აქვს სტაბილური შემოსავალი, სამუშაო, საცხოვრებელი, უფრო მეტად განიცდის კეთილდღეობას, ვიდრე ის ვინც მუდმივად არასტაბილურობასა და დაურწმუნებლობაშია. უსაფრთხოება ადამიანს ანიჭებს განცდას, რომ მისი მდგომარეობა არ გაუარესდება მოსალოდნელი ცვლილებების შედეგად. ეს განცდა კი ისეთი ადამიანისათვისაც ფასეული და სიმშვიდის მომგვრელია, რომელიც არცთუ ისე სახარბიელო მდგომარეობაშია თუ უსაფრთხოება ვინმეზე ან რამეზე დამოკიდებულებას გულისმობს, მაშინ კეთილდღეობის განცდაც ვერ იქნება იმგვარი, როგორც ერთი შეხედვით შეიძლება მოგვეჩვენოს. (Rules of the game, 2009).

როგორც შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის (შსო) კონვენციებსა და სახელმძღვანელო დოკუმენტებში არის აღნიშნული: „სოციალური უსაფრთხოება შრომის კანონმდებლობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია. ქვეყანა, რომელიც უზრუნველყოფს საკუთარი მოქალაქეების უსაფრთხოებას, იცავს მათ არა მხოლოდ ომებისა და დაავადებებისაგან, არამედ შრომითი საქმიანობის გზით საარსებო შემოსავლების მიღების მხრივ არაკეთილსაიმედო მდგომარეობებისგან.“

სოციალური უსაფრთხოების სისტემებით ხდება საბაზისო შემოსავლის მიღების გარანტირება ისეთ შემთხვევებში, როგორცაა უმუშევრობა, ავადმყოფობა და დაზიანებების მიღება, ასაკში შესვლა და პენსიაზე გასვლა, დაინვალიდება, საოჯახო მოვალეობების წარმოშობა (მაგ. ორსულობასა და ბავშვზე ზრუნვასთან დაკავშირებით) და ოჯახის მარჩენალის დაკარგვა. ამგვარი შემწეობების არსებობა მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ცალკეული დასაქმებულებისა და მისი ოჯახის წევრებისათვის, არამედ მთლიანად იმ საზოგადოებისა და ქვეყნისათვის, რომელთაც ისინი განეკუთვნებიან.“ (Rules of the game, 2009).

სოციალურ უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის სტანდარტები ითვალისწინებს სოციალური უსაფრთხოებით მოცვის განსხვავებულ ვარიანტებს სხვადასხვა ეკონომიკური სისტემებისა და განვითარების სხვადასხვა ეტაპისათვის. სოციალური უსაფრთხოების შესახებ კონვენციები იძლევა ფართო არჩევანს, ამა თუ იმ ვარიანტის მოქნილი გამოყენებისათვის, ქმნის შესაძლებლობას, რომ სოციალური უსაფრთხოებით უნივერსალური მოცვის მიზნის მიღწევა მოხდეს თანდათანობით. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის შესაბამისი აქტები აწესებს მინიმალურ სტანდარტს სოციალური უსაფრთხოების ფარგლებში გასაწევ დახმარებებსა და იმ პირობებთან დაკავშირებით, რომელთა საფუძველზეც ხდება ამ დახმარებათა დანიშვნა. იგი ეხება სოციალური უსაფრთხოების ცხრა ძირითად მიმართულებას, სახელდობრ: სამედიცინო დახმარებას, ავადმყოფობის გამო დახმარებას, უმუშევრობის გამო დახმარებას, ხანდაზმული ასაკის მიღწევის გამო დახმარებას, საწარმოო ტრავმის გამო დახმარებას, საოჯახო დახმარებას, ორსულობის, მშობიარობისა და ბავშვის მოვლის გამო დახმარებას, შესაძლებლობის შეზღუდვის გამო დახმარებას და მარჩენალის დაკარგვის გამო დახმარებას. კონვენცია უშვებს შესაძლებლობას, რომ ქვეყანამ მოახდინოს მისი რატიფიკაცია სოციალური უსაფრთხოების ცხრა ძირითადი მიმართულებიდან მინიმუმ სამზე მიერთების გზით და მისცეს შესაბამისი ქვეყანას ამ კონვენციით განსაზღვრული ყველა მიზნის თანდათანობით მიღწევის საშუალება. დახმარების მინიმალური ფარგლების განსაზღვრისას ხდება შესაბამისი ქვეყანაში არსებული ხელფასების დონის გათვალისწინება. შესაძლებელია აგრეთვე დროებითი გამონაკლისების დაშვებაც იმ ქვეყნებისათვის, რომელთა ეკონომიკა და სამედიცინო დაწესებულებები არასაკმარისად არის განვითარებული. ამ გამონაკლისების მეშვეობით ქვეყანას ეძლევა საშუალება, შეზღუდოს კონვენციის გამოყენება და დახმარების რომელიმე ფორმით მოცვის ფარგლები. (Rules of the game, 2009).

ამჟამად ქვეყანაში მუშავდება სოციალური ინდიკატორების წრე, რომელიც საშუალებას იძლევა, შეფასდეს ქვეყანაში არსებული დემოგრაფიული ვითარება, დასაქმებისა და უმუშევრობის სფეროში არსებული მდგომარეობა, შინამეურნეობების შემოსავლებისა და ხარჯების სტრუქტურა,

განათლებისა და ჯანმრთელობის დაცვისადმი მოსახლეობის ხელმისაწვდომობა. თუმცა შეიძლება ითქვას, რომ ჯერ კიდევ არ არის ჩამოყალიბებული ინდიკატორების სისტემა, რომელიც სრულად ასახავს სოციალური უსაფრთხოების სხვადასხვა ასპექტებს, როგორცაა: პიროვნული და ოჯახის უსაფრთხოება, ეკონომიკური უსაფრთხოება, სასურსათო უსაფრთხოება, ოჯახის მდგომარეობა, დროის გამოყენება, მწარმოებლურობა, მობილურობა, შემოსავლების პოლარიზაცია, ადექვატური და მისაღები საბინაო პირობები, ცხოვრების ხარისხი, სოციალური ინფრასტრუქტურისადმი ხელმისაწვდომობა, სოციალური სოლიდარობა და სოციალური თანასწორობა, სოციალური ჩართულობა, სოციალური მხარდაჭერის ქსელის განვითარება, სოციალური დაცვა, სადამღვევო სქემებში მონაწილეობა და მრავალი სხვა. აღნიშნული ინდიკატორები მთლიანობაში სოციალური ინდიკატორების ახალი წრის – სოციალური თანასწორობის ინდიკატორების სისტემაში პოულობს ასახვას და პასუხობს საზოგადოების განვითარების იმ ახალ მოთხოვნილებებს, რომელიც მსოფლიოში უკანასკნელ პერიოდში იმკვიდრებს ადგილს (Jackson and others, 2000).

სოციალური თანასწორობის ხელსაყრელი პირობებად მიჩნეულია: ეკონომიკური პირობები, რომელიც მოქმედებს სოციალურ თანასწორობაზე:

- სიცოცხლის შესაძლებლობა;
- სიცოცხლის ხარისხი;
- მოსახლეობის ჯანმრთელობა;
- ბუნებრივი გარემოს ხარისხი.

სოციალური თანასწორობის საქმიანობის ელემენტებად მიჩნეულია:

- მონაწილეობა;
- ჩართულობა;
- განათლება.

ზემოაღნიშნულ პირობებსა და ელემენტებს აქვს თავისი განზომილება. ზოგიერთი მათგანის გამოყენებას ადგილი აქვს საქართველოს სინამდვილეშიც, ამასთან, მიზანშეწონილია, განხილულ იქნეს თითოეული ინდიკატორის გაზომვადობა და მოხდეს რეკომენდაციის შემუშავება მის დასაწერად, რაც დღის წესრიგში აყენებს ქვეყანაში ადექვატური სოციალური ინდიკატორების სისტემის ჩამოყალიბებისა და მათი გაზომვის საერთაშორისო სტანდარტების დანერგვის აუცილებლობას (Chikovani, 2012).

განსაკუთრებით ყურადსაღებია სოციალურ თანასწორობაზე მოქმედი ეკონომიკური პირობები. აღნიშნულ ინდიკატორებს შორის მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, საქართველოს შემთხვევაში დანერგილ იქნეს საზღვარგარეთის ქვეყნებში დანერგილი და საერთაშორისო შედარებების მიზნით გამოყენებული ისეთი ინდიკატორები, რომლებიც საშუალებას იძლევა, სრულფასოვნად იქნეს დახასიათებული ეკონომიკური პირობები და განისაზღვროს სოციალური ხარჯვითი მიმართულებები. ინდიკატორების წრე, რომელთა დანერგვა

მიზანშეწონილია, საქართველოში შეიძლება დაგვეფიქსირებოდეს შემდეგნაირად: მოსახლეობის ჯანმრთელობა, პიროვნებისა და ოჯახის უსაფრთხოება, ეკონომიკური უსაფრთხოება, ოჯახური მდგომარეობა, ბუნებრივი გარემოს ხარისხი, თანამშრომლობის სურვილი, ინსტიტუტებისადმი ნდობა, პარიტეტობის გაგება, ქვეყნის მოქალაქეობისადმი მიკუთვნება, მონაწილეობა და ჩართულობა, სოციალური მოხმარება/სოციალური მხარდაჭერის ქსელი, მონაწილეობა სოციალურ ჯგუფებში და სოციალურ ქსელში ჩართულობა, პოლიტიკური მონაწილეობა, განათლების ცენზი. ჯანმრთელობის დაცვის და სურსათის მოხმარების ინდიკატორები, კანონის აღსრულება, სასამართლოები და ციხეები, სოციალური დაცვა, მწარმოებლურობა, გაერთიანების წევრობა, ცხოვრების შანსი (ცხოვრების ღირებულების ინდექსი, სიღარიბისა და უბედური შემთხვევებისაგან დაზღვევა), საბინაო პირობები;

ჩამოთვლილთაგან პრიორიტეტულ საკითხს წარმოადგენს სოციალური უსაფრთხოების ისეთი მაჩვენებლების განვითარება, როგორცაა სიღარიბე, სასურსათო უსაფრთხოება, ოჯახის უსაფრთხოება, თავშესაფრით უზრუნველყოფა, კლიმატური ცვლილებები, ჯანმრთელობის დაცვა, მიგრანტების რაოდენობა და მდგომარეობა, ტრეფიკინგისა და ძალადობის შემთხვევები, უმუშევრობა, ავადობის გავრცელება, ეკოლოგიური უსაფრთხოება, სასურსათო მარაგების არსებობა და რესურსებით უზრუნველყოფა, სასიცოცხლოდ აუცილებელი კვების რესურსებით თვითუზრუნველყოფის მდგომარეობის შეფასება, უსაფრთხო სასმელი წყლით უზრუნველყოფა, ნარჩენების მართვა, ავადობის ტიპების მიხედვით დაავადებულთა რაოდენობა, თვითმკვლელობების რაოდენობა, ნარკომანია, დანაშაულებათა სტატისტიკა. ამასთან, აღნიშნული ინდიკატორები უნდა გაიმიჯნოს: ეროვნულ, ოჯახის და პიროვნულ (ინდივიდუალურ) დონეებზე. სოციალური ინდიკატორების ანალიზისას შემოთავაზებულია, განხილულ იქნეს შემდეგი დონეები: ინდივიდუალური, ჯგუფური, ინსტიტუციონალური და სივრცითი (ადგილობრივი, რეგიონული და ეროვნული), ხოლო განზოგადება შესაძლებელია მოხდეს ასაკობრივი ნიშნის, სქესის და შინამეურნეობების მიხედვით. (Headline Social Indicators, 2009).

სოციალური თანასწორობისა და სოლიდარობის მახასიათებელი ფაქტორების მნიშვნელობა განსაკუთრებით არსებითია საქართველოსათვის, სადაც მოსახლეობის სიღარიბის მაღალი მასშტაბები, შემოსავლების განაწილების უთანაბრობა და ეკონომიკური რესურსებისადმი არათანაბარი ხელმისაწვდომობა, აგრეთვე ეთნოლინგვისტური ფრაქციონალიზაცია განსაკუთრებული სიმძაფრით გამოირჩევა. გასათვალისწინებელია რეგიონული განვითარების უთანაბრობის პრობლემები და სოფლად არსებული სიღარიბის მაღალი მასშტაბები, რაც გადაუდებელ რეაგირებას მოითხოვს, განსაკუთრებით დეპრესიული რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პრობლემების გადაწყვეტისა

და სიღარიბის დაძლევის კონტექსტში. სოციალური უსაფრთხოების ინდიკატორების ზემოაღნიშნული სისტემის დაწერვა და განაგარიშების საერთაშორისოდ აღიარებული მეთოდოლოგიური სტანდარტების გამოყენება განმსაზღვრელ პირობას წარმოადგენს ამ მიმართულებით რელევანტური პოლიტიკის შემუშავებისა და დანერგვისათვის, რაც საქართველოსათვის გადაუდებელ ამოცანას წარმოადგენს. ამასთან, კრიზისული ეკონომიკის პირობებში პრიორიტეტული ხდება ბაზისური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების საკითხები, რომელთაგანაც პირველ რიგში სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემა გამოირჩევა.

სასურსათო უსაფრთხოება თავისთავად მრავალწახნაგოვან პრობლემას წარმოადგენს, რაც მისი არსიდან გამომდინარეობს. მსოფლიოს სურსათის სამიტზე, რომში 1996 წელს სასურსათო უსაფრთხოება განმარტებულ იქნა, როგორც მდგომარეობა, როცა „ყველა ადამიანს, ყველა დროს, აქვს მისაწვდომობა საკმარის, უსაფრთხო, და ნოყიერ, ყუათიან, სურსათზე რათა შეინარჩუნოს ჯანმრთელი და აქტიური ცხოვრების პირობები“. (Declaration FAO, 1996). საზოგადოდ, სასურსათო უსაფრთხოების კონცეფცია გულისხმობს სურსათზე, როგორც ეკონომიკურ ასევე ფიზიკურ, ხელმისაწვდომობას, რომელიც პასუხობს, როგორც ადამიანთა კვების საჭიროებებს ისე მათი არჩევანის უპირატესობებს. (Chikovani, 2016).

სასურსათო უსაფრთხოება სამ პილარზე არის აგებული:

- ეს არის სურსათის არსებობა, როცა სურსათის საკმარისი რაოდენობა არსებობს კონსისტენტის ბაზაზე (ანუ შემადგენლობის მიხედვით);
- სურსათისადმი ხელმისაწვდომობა, როცა ადამიანს აქვს საკმარისი რესურსები, მიიღოს შესაფერისი სურსათი ნოყიერი დიეტისათვის;
- სურსათის მოხმარება (გამოყენება), შესაფერისი გამოყენება, რომელიც დამყარებულია საბაზისო კვებისა და მოვლის, ასევე ადექვატური სასმელი წყლით მომარაგებისა და სანიტარული უზრუნველყოფის პირობებზე;

სასურსათო უსაფრთხოება კომპლექსური მდგრადი განვითარების საკითხებს მოიცავს, რომელიც უკავშირდება ადამიანის ჯანმრთელობის მდგომარეობას, სურსათის უკმარისობის, ასევე მდგრადი ეკონომიკურ განვითარების, გარემოს დაცვისა და ვაჭრობის საკითხებს.

სასურსათო უსაფრთხოება მოიცავს სურსათის უზრუნველყოფას, სურსათის ხელმისაწვდომობასა და სურსათის მოხმარებას. სურსათის უზრუნველყოფა სურსათის საკმარისობის იდენტიფიკაცია, რაც მოსახლეობის მოთხოვნილებებს აკმაყოფილებს. იგი მოიცავს ეროვნულ წარმოებას, იმპორტსა და მარაგებს.

სურსათის ხელმისაწვდომობა გულისხმობს, რომ ინდივიდს აქვს საკმარისი რესურსი საკვების მისაღებად. შემოსავალი, ტრანსფერები და სურსათის ფასები სურსათის ხელმისაწვდომობის მთავარი დეტერმინანტებია. რაც შეეხება

სურსათის მოხმარებას, იგი გულისხმობს მოსახლეობის უნარს, მოხმაროს ბიოლოგიურად ადექვატური და ჯანმრთელობისათვის სასარგებლო კვებითი ღირებულებების შემცველი პროდუქცია.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია სურსათის მოხმარება. სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემა ძირითადად მიღებული რაციონის ხარისხობრივ დისბალანსსა და სურსათის ხელმისაწვდომობის არასაკმარისობაში გამოიხატება, ვიდრე ქვეყანაში სურსათის არარსებობაში.

სასურსათო უსაფრთხოების ინფორმაციული უზრუნველყოფის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ასპექტს წარმოადგენს სასურსათო უსაფრთხოების მდგომარეობის შეფასება და შესაბამისი პოლიტიკის განმხორციელებელ პირთა ინფორმაციით მომარაგება. ამ მიზნით საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტში 2000 წლის დეკემბერში დაარსებულ იქნა სასურსათო უსაფრთხოების ობსერვატორია. სასურსათო უსაფრთხოების ობსერვატორიის დაარსება ევროკომისიის სასურსათო დახმარების პროგრამის ფინანსური და ტექნიკური ხელშეწყობით იქნა განხორციელებული.

ობსერვატორიის მიზანს წარმოადგენდა გადაწყვეტილების მიღების პირებისა და დონორი ორგანიზაციების რეგულარული მომარაგება აუცილებელი ინფორმაციით, რაც საჭიროა ქვეყნის სასურსათო უზრუნველყოფისა და მოსახლეობის სასურსათო უსაფრთხოების მდგომარეობის შეფასებისა და მონიტორინგისათვის. სასურსათო უსაფრთხოების ობსერვატორიას შეუძლია, მნიშვნელოვანი როლი შეასრულოს ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლების, აგრეთვე, იმ უწყებებისა და დონორი ორგანიზაციების ინფორმაციული უზრუნველყოფის საქმეში, რომლებიც ჩართულნი არიან სასურსათო უსაფრთხოების მდგომარეობის გაუმჯობესების ღონისძიებებში. ამდენად, ობსერვატორიის დაარსებისთანავე მოხმარებულთა ინფორმაციული უზრუნველყოფის მიზნით განსაზღვრულ იქნა ყოველკვარტალური ბიულეტენის გამოცემა სათაურით „საქართველო: სასურსათო უზრუნველყოფის მდგომარეობა. ტენდენციები ციფრებში.“ იმთავითვე იქნა განსაზღვრული ბიულეტენის გამოშვების ფორმატიც. კერძოდ მისი გამოცემა დაგეგმილ იქნა ქართულ და ინგლისურ ენებზე. (Food security situation, 2000-2004). აგრეთვე განისაზღვრა ბიულეტენის თემატიკა, რომლის მიხედვითაც ბიულეტენში უნდა ასახულიყო და აისახა კიდევაც ქვეყანაში არსებული სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა, დასაქმებისა და უმუშევრობის შესახებ მონაცემები, ეროვნულ ეკონომიკაში დასაქმებულთა საშუალო ხელფასი, მინიმალური ხელფასისა და მინიმალური პენსიის შესახებ მონაცემები. სურსათის ფასები, სურსათის წარმოება, საგარეო ვაჭრობა და სურსათის ექსპორტ/იმპორტის მდგომარეობა. სურსათზე ხელმისაწვდომობა დახასიათებულ იქნა ისეთი მაჩვენებლების მიხედვით, როგორცაა საშუალო თვიური მედიანური სამომხმარებლო

ხარჯები გეოგრაფიული მდებარეობისა და კვინტილური ჯგუფების მიხედვით, სასურსათო ხარჯების ხვედრითი წილი მთლიან სამომხმარებლო ხარჯებში, სიღარიბის ოფიციალურ ზღვარზე დაბალი სამომხმარებლო ხარჯების მქონე შინამეურნეობათა ხვედრითი წილი და განაწილება, კალორიების მედიანური მოხმარება, შერჩეულ ზღვრებზე დაბალი კალორიების მოხმარების მქონე მოსახლეობის ხვედრითი წილი და განაწილება ქალაქ/სოფლისა და რეგიონალურ ჯრილში, დიეტის შემადგენლობა (კალორიების მოხმარების მაჩვენებლები პროცენტულ გამოსახულებაში), მოსახლეობის საშუალო დიეტის შემადგენლობა (კალორიების მოხმარების %), განისაზღვრა, როგორც სასურსათო დანახარჯების პროცენტი.

ბიულეტენის მნიშვნელოვანი ნაწილი დაეთმო სოფლის მეურნეობიდან მიღებული შემოსავლების, სასოფლო სამეურნეო პროდუქციის წარმოებისა და ქვეყნის მოსახლეობის ძირითადი სასოფლო სამეურნეო პროდუქციით თვითუზრუნველყოფის მდგომარეობის ანალიზს. მნიშვნელოვანი სამუშაოები განხორციელდა მოსავლის პროგნოზირების მეთოდოლოგიისა და ადრეული გაფრთხილების ინფორმაციული სისტემების დანერგვის მიმართულებით. ბიულეტენში გარკვეული ადგილი დაეთმო სურსათით დაუცველობის აღმოფხვრასთან დაკავშირებით გატარებული სოციალური პოლიტიკის ანალიზს, გაწეული ჰუმანიტარული სასურსათო დახმარების განაწილებას რეგიონების, ასევე დონორების მიხედვით, ჰუმანიტარული დახმარების განაწილებას დახმარების მიმღები ჯგუფების მიხედვით და სხვა. ყურადღება დაეთმო ისეთი სპეციალური საკითხების კვლევას, როგორცაა გვალვა და მისი გავლენა სურსათით უზრუნველყოფაზე, ადრეული გაფრთხილების ინფორმაციული სისტემის დანერგვა და მისი დაკავშირება კლიმატის ცვლილებებთან და შესაბამის აგრარულ პოლიტიკასთან, რაც კვლევის ერთ-ერთ სამომავლო პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს.

უკანასკნელ წლებში საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ მომზადებული და გამოქვეყნებული

ინფორმაცია მხოლოდ სურსათის ექსპორტ-იმპორტისა და სურსათის ფასების, ასევე სურსათის ბალანსების, შესახებ მონაცემებით შემოიფარგლება, რაც წინა პერიოდთან შედარებით სერიოზულ უკანდახევად შეიძლება ჩაითვალოს. ამჟამად საქართველოში მოქმედი სტატისტიკის კანონმდებლობიდან მთლიანად იქნა ამოღებული სასოფლო სამეურნეო აღწერების ჩატარების შესაძლებლობა. 2010 წლის პირველი კვარტალიდან არ გამოდის სასურსათო უსაფრთხოების ბიულეტენი, არ ფუნქციონირებს სასურსათო უსაფრთხოების ობსერვატორია. შესაბამისად დაკარგულია ის ძალისხმევა, რომელიც 2000 წლიდან მოყოლებული საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მიერ ევროკავშირის სასურსათო დახმარების პროგრამასთან დაგაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის ექსპერტებთან ერთად იქნა გაწეული სტატისტიკის სრულიად ახალი მიმართულების სასურსათო უსაფრთხოების ინფორმაციული სისტემების შემუშავებისა და დანერგვის მიმართულებით საქართველოში. დარგის პრიორიტეტულობიდან გამომდინარე მეტ ყურადღებას მოითხოვს ეკოლოგიური სტატისტიკის განვითარება, ზემოაღნიშნული გარემოება მოითხოვს მთავრობის მხრიდან გადაუდებელ რეაგირებას, რათა საქართველოში აღდგენილ იქნეს და შემდგომი განვითარება მიეცეს სასურსათო უსაფრთხოების პოლიტიკის შემუშავებისათვის აუცილებელი ინფორმაციული სისტემების განვითარების საკითხებს. აღდგენას მოითხოვს ადრეული გაფრთხილების ინფორმაციული სისტემების ფუნქციონირებაც, რომლის აუცილებლობაც 2015 წლის 13 ივნისს თბილისში განვითარებულმა სტიქიურმა მოვლენებმა განსაკუთრებული სიმწვავეთ დააყენა. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტში 2000 წლის დეკემბრიდან ასეთი სისტემა შექმნილ იქნა. თუმცა, სამწუხაროდ, მოგვიანებით სასურსათო უსაფრთხოების ობსერვატორიის ფარგლებში მოქმედი ეს სისტემა ობსერვატორიის გაუქმებასთან ერთად იქნა ამოღებული სტატისტიკურ სამუშაოთა სახელმწიფო პროგრამიდან.

ლიტერატურა/REFERENCES

- Vision for the development of labor and social protection in Georgia by 2030. *European Union for Georgia*. The parliament of Georgia. Tbilisi 2017; (In Georgian)
- The Socio-Economic Development Strategy of Georgia; Georgia. 2020; (In Georgian)
- McFarlane, N. S., Russia and Eurasia Program, Program Article 2012/01 Georgia: *National Security Concept and National Security Centre for Social Sciences*, Tbilisi and Oxford University August, 2012; (In Georgian)
- Rules of the game. *A brief introduction to international labor norms*. Revised edition 2009; (In Georgian)
- A new strategy for social integration. A revised strategy for social integration. Approved by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 31 March 2004. *European Committee for Social Integration (CDCS)*. Translation, Tb. 2007; (In Georgian)
- Patariaia, L., Economic Growth and Social Prosperity. March, 2014. *Forbes Opinion*; (In Georgian);
- Shatberashvili N., *International Social Welfare*. 2016 - 2017 academic year; (In Georgian)
- Social Protection And Social Inclusion in Georgia. Concluding Remarks. *European Commission*. General Directorate of Employment, Social Affairs and Inclusion. The document was completed in 2011; (In Georgian)

- Georgia: The State of Food Security. Trends in Numbers. Statistical Bulletin*, N1-19, Publishing House of the State Department of Statistics of Georgia. (In Georgian and English) Tbilisi, 2000-2005. Editor E. Chikovani; (In Georgian)
- Chikovani, E., For Some Issues of Improving the System of Social Indicators in Georgia. *Collection of scientific works of Tbilisi Open Teaching University*. Tbilisi, 2012. 119-131; (In Georgian)
- Chikovani, E., On the Functioning of Food Safety Information Systems in Georgia. Abstracts of reports. Business Development in The Global Economy. Georgian Business Academy. *Proceedings of the International Scientific-Practical Conference*. Tbilisi 19-20 May 2016. 118-124; (In Georgian)
- Declaration FAO (1996). *Rome declaration on world food security. World Food Summit*, Rome, 13-17 November 1996. FAO, Rome.
- Headline Social Indicators. ISBN 978-92-64-04938-3 OECD Social Indicators. Society at a Glance 2009 © OECD 2009 <http://www.oecd.org/dataoecd/29/5/42670071.pdf>
- Social Cohesion in Canada: Possible Indicators. Highlights by Canadian Council on Social Development Andrew Jackson, Gail Fawcet, Anne Milan, Paul Roberts, Sylvain Schetagne, Katherine Scott, Spy Tsoukalas, For Social Cohesion Network. Department of Canadian Heritage, Department of Justice. November 2000, 25 Eddy street, Quebec, Canada
- Social Cohesion: The Canadian Urban Context. Prepared by: Michael Toye, 25 October 2007; PDF (106 Kb, 16)